

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
ISSN: 2147-8171
Cilt / Volume: 7 • Sayı / Issue: 13 • Sayfa / Pages: 9-40

Bir Sazın Hikâyesi: Ustalarının Gözünden Kanun Yapımcılığının Dünyü Bugünü

The Story of an Instrument: The Past and Present of Qanun Producing From The Viewpoint of Instrument Manufacturers

Öğr. Gör. Ömer Faruk BAYRAKÇI

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dini Musiki Anabilim Dalı
Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology, Department of Religious Music, Eskişehir, Turkey.
o.farukbayrakci@hotmail.com
orcid.org/0000-0002-1779-2206

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 10 Ocak / January 2020
Kabul Tarihi / Accepted : 01 Eylül / September 2020
Yayın Tarihi / Published : 15 Eylül / September 2020

Atıf Bilgisi / Cite as: Bayrakçı, Ömer Faruk. "Bir Sazın Hikâyesi: Ustalarının Gözünden Kanun Yapımcılığının Dünyü Bugünü", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (Eylül 2020), 9-40. <http://doi.org/10.5281/zenodo.4021412>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Copyright © Published by

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

Bir Sazın Hikâyesi: Ustalarının Gözünden Kanun Yapımcılığının Dünü Bugünü

Öz ► Bu çalışmada kanun çalgısının ve yapımcılarının tanıtımı, kanun yapımcılığında kullanılan yöntemler, iyi bir kanunda olması gereken özellikler, kanunun gelişim düzeyi, kanun yapım sıklığı ve talepler, icracı taleplerinin yapımcılığa etkisi, yeni yapımcıların yetişmesi, kanun yapımcılığının akademik ortamdaki durumu, Türkiye ve dünyada kanun yapımcılığı konuları hakkında genel bir sonuç elde etmek amaçlanmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerine göre yapılandırılmış bu çalışma tek durum çalışması çerçevesinde desenlenmiş veri toplama tekniklerinden dokümantasyon ve görüşmeden yararlanılmıştır. Bu çalışma için ulaşılabilen kanun yapımcılarına sorular yöneltilmiş, yapımcıların açıklamaları ve verdiği cevaplar ile çalışma şekillendirilmiştir. Araştırmayla ilgili ulaşılabilen kitap, tez, dergi, makale, bildiri ve benzeri kaynaklar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Müsikisi, Müzik, Kanun, Çalgı Yapım, Kanun Yapımcılığı.

The Story of an Instrument: The Past and Present of Qanun Producing From The Viewpoint of Instrument Manufacturers

Abstract ► In this study, the aim is obtain a general conclusion about the introduction of qanun instrument and luthier, the methods used in qanun produced, features that should be a good qanun, the level of development of the qanun, the customers and demands of qanun producing, impact of the performers on luthiers, recommendations to new luthiers, the situation in the academic environment of the luthiers, qanun production in Turkey and other countries.

This study, which was structured according to qualitative research methods, utilized data collection techniques, documentation and interviews within the framework of a single case study. For this study, questions were asked to the lawmakers who could be reached, and the work was shaped by the producers' explanations and answers. Books, theses, journals, articles, papers and similar resources that can be accessed related to the research were examined.

Keywords: Turkish Music, Music, Qanun, Producing Musical Instruments, Qanun Producing.

Özet

Zengin mûsikî kültürüne sahip toplumların sosyal - kültürel hayatlarında çalgılar ve doğal olarak çalgı yapımı konusu da önemli bir yere sahiptir. Ses ve saz icracıları, besteciler, müzikologlar kadar çalgı yapımcıları da bu kültürün sonraki nesle aktarımında önemli bir sorumluluk üstlenmişlerdir. Çalgı yapımcılığının bir meslek olarak 500 yıllık geçmişi olduğu düşünülmektedir. 20. yy.'ın başlarında ise bugün organoloji (çalgıbilim) adıyla bilinen bilim dalının temelleri atılmıştır. Çalgıların türlerini, tarihini, yapılışını inceleyen bir bilim dalı olan organoloji alanında Türkiye'deki ilk çalışmaların ise cumhuriyetin ilk yıllarında başladığı düşünülmektedir. Bugün ülkemizde çalgılar, bilim dalı olarak akademik ortamda eğitim öğretim faaliyetleri ve bilimsel çalışmalarla varlığını sürdürmektedir. Bunun yanında bir meslek olarak çalgı yapımcılığı da ülkemizde oldukça başarılı bir yere sahiptir. Türk mûsikîsi sazlarının her biri için çok başarılı çalgılar üreten yapımcılarımız gerek yurtiçi gerekse yurtdışındaki talepleri karşılamaktadır.

Diğer Türk mûsikîsi sazlarının tamamında olduğu gibi kanun'da da en iyi yapımcıların Türkiye'de olduğunu söylemek mümkündür. Çeşitli Arap ülkeleri, Azerbaycan, Yunanistan gibi ülkelerde de kanun yapımcılığının sürdüğü bilinmektedir. Bölgelere göre farklılık gösteren icra şekilleri ve icracıların taleplerine bağlı olarak o bölgenin çalgı yapımcılığının da yakından etkilendiğini ve farklılıkların ortaya koyulduğunu söyleyebiliriz. Bugün ülkemizde yapılan kanun sazlarında ölçülendirme, tel sayısı, mandal sayısı gibi konularda yapımcıların genellikle ortak tercihleri olduğunu söylesek de kullanılan malzeme ve yöntemlerde yapımcılar arasında farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Kanun sazının parçalarında farklı ağaçların kullanılmasından dolayı doğru parçada doğru ağaç tercihi, bu ağaçların sağlıklı ortamlarda ve yeterli süre kurutulmuş olması ve şüphesiz bu parçaların birleştirilmesindeki el becerisi, tecrübe gibi konular kanun yapımcılığının önemini ve yapımcılar arasındaki farklılıkları ortaya koyan özellikler olarak sıralanabilir. Kanun yapımında kullanılan ağaçları genel olarak abanoz, ladin, ıhlamur, çınar, gül, venge, ovenkol, afrodas, köknar şeklinde sıralamak mümkündür. İyi bir kanunda olması gereken özellikleri doğru bir mandal sistemi, akort sorununa

karşı burguların sağlamlığı, doğru malzemelerin kullanılması, doğru kesim ve konstrüksiyonla yapılmış olması, icracıların beklentisini karşılayacak ses kalitesi, görsel estetik ve uzun ömürlülük şeklinde sıralayabiliriz.

Bu çalışmada Türk mûsikîsi sazlarından kanunun günümüzdeki üretim süreçleri, kanun yapımcılarıyla yapılan görüşmeler ile değerlendirilmiştir. Türkiye’de kanun yapımcılığının genel durumu nedir? sorusu çalışmanın ana problem cümlesidir. Alt problem cümleleri ise şöyle sıralanabilir: Türkiye’deki kanun yapımcılarının çalgı yapımı konusundaki deneyimleri, kullandıkları malzeme ve yöntemler nelerdir?, İyi bir kanunda olması gereken özellikler nelerdir?, Kanunun gelişim düzeyi nedir?, Kanun yapımcıları ne sıklıkla ve kimler için kanun yapmaktadırlar?, İcracıların talepleri kanun yapımcılarını ne ölçüde etkilemektedir?, Yeni yapımcılar yetişiyor mu?, Çalgı yapımcılığının akademik ortamdaki durumu nedir?, Türkiye ve dünyada kanun yapımcılığının genel durumu nedir?

Çalışmada bugün ülkemizde kanun sazı ve yapımcılığının mevcut durumunun farklı özellikler açısından analiz edilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden tekli durum araştırmasına göre desenlenmiş, çalışmanın verileri ise teorik çerçevenin oluşturulması bağlamında kitap, tez, dergi, makale, bildiri ve benzeri kaynaklar dokümantasyon tekniği ve sahadaki mevcut durumun ortaya çıkarılması bağlamında da kanun sazı yapımcıları ile yürütülen görüşmelerle elde edilmiştir.

Kanun yapımcılarına çalgı yapımı konusundaki deneyimleri, kullandıkları malzeme ve yöntemler, iyi bir kanunda olması gereken özellikler, kanunun gelişimini tamamlayıp tamamlamadığı, ne sıklıkla ve kimler için kanun yaptıkları, icracı taleplerinin yapımcılığa etkisi, yeni yapımcıların yetişmesi ve bu konudaki önerileri, çalgı yapımının akademik ortamdaki durumu, Türkiye ve dünyadaki kanun yapımcılığı üzerine sorular yöneltilmiş, bu sorulara verilen cevaplar üzerine çalışma şekillendirilmiştir. Türkiye’deki ulaşılabilen kanun yapımcıları arasından 5 kişi sorularımızı yanıtlayarak çalışmamıza önemli katkılarda bulunmuştur. Ümit Bolu ve Fikret Şaştım ile yapılan görüşmeler atölyelerinde yüz yüze mülakat şeklinde, Kaan Sevil, Levent Güleç ve Ömer

Faruk Kurşunel ile e-posta yoluyla gerçekleşmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

Kanun yapımcılarımızın genellikle küçük yaşlarda bir ustanın yanında bu meslekle tanıştığını ve yapımcılarımızın çoğunun kanunun yanı sıra başka çalgıların yapımıyla da ilgilendiklerini söyleyebiliriz. Sadece Türkiye’den değil farklı ülkelerden de kanun taleplerinin olduğu, bu talepler doğrultusunda yapımcıların kanun yapabilmek için ortalama 1 aylık süreye ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bazı yapımcıların farklı gelir düzeyine sahip kişiler için farklı kalite ve fiyatlarda kanunlar ürettiği görülürken, bazı yapımcıların ise tek bir kalite ve fiyatta kanun ürettiklerini söyleyebiliriz. Kanun icracılarının talepleri ortaya çıkan sazlarda önemli bir etkidir. Yapımcılar tarafından bu talepler kısmen kabul edilerek bu doğrultuda kanun yapılmaktadır. Ancak makul sınırlarda olmayan talepler kanun yapımcıları tarafından karşılanamamaktadır.

Sonuç olarak, kanun yapımcılığının gelişimi icracı taleplerinin yanı sıra gelecek dönemde yetişecek yeni kanun yapımcılarına da bağlıdır. Çalgı yapımı konusu, müzik yeteneği ve el becerisinin yanı sıra bir öğreticinin yanında yetişmeyi de gerektirmektedir. Mevcut yapımcıların yeni yapımcıların yetişmesi konusunu destekledikleri görülmektedir. Bu alanda yeteneği ve ilgisi olduğu tespit edilen gençlerin erken yaşta yönlendirilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca çalgı yapımında istenilen seviyelere gelinebilmesi için lisans seviyesi öncesinde eğitim imkânlarının sunulması da faydalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Türk Mûsikîsi, Müzik, Kanun, Çalgı Yapım, Kanun Yapımcılığı.

Extended Summary

In the social and cultural life of societies with a rich musical culture, instruments and naturally instrument production also have an important place. Sound and instrument performers, composers, musicologists, as well as instrument producers have taken on an important responsibility in the transmission of this culture to the next generation. Instrument production is thought to have a 500-year history as a profession. At the beginning of the 20th

century, the foundations of the branch of science known today as organology (instrumental science) were laid. The first of the studies in Turkey in the field of organology , which is a branch of science that studies in the types, history and production of instruments is thought to begin in the first years of the republic. The Today, instruments in our country continue their existence as a branch of science in academic environment with educational activities and scientific studies. In addition, instrument production as a profession has a very successful place in our country. Our producers, who produce very successful instruments for each of the Turkish musical instruments, meets domestic and international demands.

As in all other Turkish music instrument, also the qanun the best of producers is possible to say that in Turkey. It is known that qanun production continues in countries such as various Arab countries, Azerbaijan and Greece. Depending on the types of performance that differ by regions and the demands of the performers, we can say that the instrument production of that region is also closely influenced and the differences are revealed. Although we say that the producers generally have common preferences in terms of dimensioning, number of strings, and number of latches in our country today, it is observed that there are differences among the producers in the materials and methods used. Due to the use of different trees in the pieces of the qanun, the choice of the right tree in the right place, the fact that these trees are dried in a right conditions and for sufficient time and undoubtedly the hand skill and experience in combining these parts can be listed as features that reveal the importance of qanun production and the differences between producers. It is possible to list the trees used in the qanun production as ebony, spruce, linden, plane tree, rose, wenge, ovenkol, afrodas and fir. We can list the features that should be in a good qanun as a correct latch system, the strength of the augers for the tuning problem, the use of the right materials, the right cut and construction, sound quality that will meet the expectations of the performers, visual aesthetics and longevity.

In this study, the current production processes of the qanun from Turkish music instruments were evaluated through interviews with the qanun

producers. What is the general situation of the qanun production in Turkey? question is the main problem statement of the study. Sub-problem sentences can be listed as follows: the qanun producers in Turkey the experiences of instrument production, what are the materials and methods used?, what are the features that should be in a good qanun?, what is the development level of the qanun?, How often and for whom do producer produce qanun?, to what extent do the demands of the performers affect qanun producer?, does the new producers grow?, what is the situation of instrument production in the academic environment?, What is the general situation in Turkey and in the world of qanun production??

In this study, it is aimed to analyze the current situation of the qanun instrument and production in our country in terms of different characteristics. One of the qualitative research methods, it was designed according to the single case study, and the data of the study were obtained from books, theses, journals, articles, papers and similar resources in the context of establishing the theoretical framework, and through interviews conducted with the qanun producers in the context of revealing the current situation in the field.

To qanun producer, on their experiences in instrument production, the materials and methods they use, the features that should be in a good qanun, whether the qanun completes its development, how often and for whom the qanun is produce, the effect of performer demands on production, the training of new producers and their suggestions on this issue, the status of instrument production in the academic environment, qanun production in Turkey and the world about directed questions and the study on the answers given to these questions was structured. Five people can be reached among qanun producers in Turkey has significantly contributed to our work by answering our questions. Interviews with Ümit Bolu and Fikret Şaştım were conducted in the form of face-to-face interviews in their workshops, and by e-mail with Kaan Sevil, Levent Güleç and Ömer Faruk Kurşunel. The results obtained in the study are summarized below.

We can say that our qanun producers usually meet this profession at a young age with a master and most of our producers are also interested in

production of other instruments besides qanun. Not only from Turkey but also from different countries where the demand for the qanun, the average of producers to meet these demands seems they need 1-month period. We can say that some producers, produce qanun at different quality and prices for people with different income levels, while some producers produce qanun with a single quality and price. The demands of the qanun performers are an important factor in the emerging instruments. These requests are partially accepted by the producers and the qanun is produced in this direction. However, unreasonable requests cannot be met by qanun producers.

As a result, the development of qanun production depends not only on performers demands but also on new qanun producer to be trained in the next period. Instrument production requires training with an instructor as well as musical talent and manual skills. Existing producers seem to support the training of new producers. It can be said that it is important to direct young people who are found to have talent and interest in this field at an early age. In addition, it may be beneficial to provide training opportunities before the undergraduate level in order to reach the desired levels in instrument making.

Keywords: Turkish Music, Music, Qanun, Producing Musical Instruments, Qanun Producing.

Giriş

Müziğin icrası için kullanılan aletlerin ortak adı olarak çalgı, saz, enstrüman gibi isimler kullanılmaktadır. Çalgı türlerini, tarihini, yapım biçimlerini inceleyen bilim dalına ise organoloji (çalgıbilim) denmektedir. Organoloji, insan tarafından ses elde etmek için yapılan bütün alet ve aygıtları çalgı olarak kabul eder (Yaygıngöl,1988: 5). Günümüzde kullanılan çalgıların tamamının Hz. İsa'nın doğumundan önce ilkel şekilleriyle de olsa bilindiklerini belirten Say, organolojinin temelinin ise XX. yy.'ın başlarında atıldığını söylemektedir (1985: 402).

Türkiye'de organolojiye yönelik çalışmalar ise cumhuriyetin ilk yıllarında

derleme gezileri esnasında yapılan tespit çalışmaları ile başlamıştır (Tetik, 2015: 199).

Organolojinin çalışma sahalarından biri de çalgıların sınıflandırılmasıdır. Çalgıları çalınış şekillerine, yapıldığı malzemeye, sesinin inceliği/kalınlığına, perdeli/perdesiz oluşlarına göre farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Tanrıkorur, sınıflandırmada müzik türüne bakılmaksızın çalgıların geçirdiği aşamaları dikkate alarak vurmali, nefesli ve telli çalgılar şeklinde 3 ana başlık altında toplamıştır (57: 2003). Yaygın olarak tercih edilen sınıflandırmada çalınış şekilleri esas alınmaktadır. Bu şekilde yapılan sınıflandırmada karşımıza mızraplı (telli), yaylı, tuşlu, üfleli (nefesli) ve vurmali gibi türler çıkmaktadır. Senfoni orkestralarında çalgıların konumlandırılması bakımından bu sınıflandırma yeterli görülmemekte ve tahta üfleli, bakır üfleli gibi daha detaylı bir sınıflandırmaya gidilmektedir. Türk müziği sazlarından kanun özelinde gerçekleştirdiğimiz bu çalışmada ise kanunu telli (mızraplı), perdeli ve tiz karakterli (dişi) bir çalgı olarak sınıflandırabiliriz.

Aydoğdu, kanun isminin Yunanca kanon (tek telli saz)'dan geldiğini belirtmektedir. Aynı zamanda kanunun geçmişte sesler sistemini göstermek için pedagojik bir amaçla kullanıldığına yani Yunanca kökenli kanon, kural koyucu anlamına dayandığına vurgu yapmaktadır (2014: 24).

3,5 oktavlık ses alanına sahip olan kanunun en alt teli kaba yegah (re), en üst teli ise tiz muhayyer (la) olarak üretilmektedir. Yapımcılar icracıların tercihinin göre en alt ve en üst tellerde farklı perdeleri kullanabilmektedir. Şekil itibarıyla yatayda alt 95-100cm. üst 20-25cm. dikeyde 38-40cm. ve kalınlığı 4-6 cm. ile dik yamuğa benzer. Genellikle her biri üç telden oluşan 26 perde ve toplamda 78 tel vardır. Perde sayısındaki farklılıklar 24-27 arasında değişiklik gösterebilir.

Bu çalışmada kanun yapımcılarına; çalgı yapımı konusundaki deneyimleri, kullandıkları malzeme ve yöntemler, iyi bir kanunda olması gereken özellikler, kanunun gelişimini tamamlayıp tamamlamadığı, ne sıklıkla ve kimler için kanun yaptıkları, icracı taleplerinin yapımcılığa etkisi, yeni yapımcıların yetişmesi ve bu konudaki önerileri, çalgı yapımının akademik ortamdaki

durumu, Türkiye ve dünyadaki kanun yapımcılığı üzerine sorular yöneltilmiş, bu sorulara verilen cevaplar üzerine çalışma şekillendirilmiştir. Türkiye’deki ulaşılabilen kanun yapımcıları arasından 5 kişi sorularımızı yanıtlayarak çalışmamıza önemli katkılarda bulunmuştur. Ümit Bolu ve Fikret Şaştım ile yapılan görüşmeler atölyelerinde yüz yüze mülakat şeklinde, Kaan Sevil, Levent Güleç ve Ömer Faruk Kurşunel ile e-posta yoluyla gerçekleşmiştir.

1. Kanun Sazında Tarihsel Süreç

Kanunun icadı çoğu kaynakta Fârâbî (870-950)’ye dayandırıldığı gibi kimi kaynaklara göre ise Fârâbî’nin kanun üzerinde çeşitli değişiklikler yaptığı rivayet edilmektedir (Aydoğdu, 2004: 24). Eski bir Arap rivayetine göre ise kanunu Horasanlı Bermek ailesinden olan İbn-i Hallegan’ın icad ettiği söylenmektedir. Diğer bir efsanede ise bir ağacın üzerinde ölen bir kuşun ağacın dallarından sarkan kurumuş bağırsaklarının rüzgarın etkisiyle çıkardığı seslerden esinlenerek kanunun bulunduğunu söylenmektedir (2004: 24). Özalp’e göre kanunun tarihçesi Mezopotamya ve eski Mısır uygarlıklarına kadar uzanmaktadır. Asıl şeklini Ortaçağ’da alan kanunun, bugün kanun ailesinden olduğu düşünülen benzerlerine Pakistan, Hindistan ve Çin’de rastlamak mümkündür (1986: 57). Öztuna, kanun çalgısının Fârâbî tarafından icad edildiği söylentisinin efsane mahiyetinde olduğuna vurgu yaparken aynı zamanda kanunun köken bakımından antik çağa, Eski Mısırlılar’a ve Sümerler’e kadar götürülebileceğini söylemektedir (2006: 431). Evliya Çelebi ise seyahatnâmesinde kanunun icadını Ali Şah adlı bir kişiye atfetmiştir (Mutlu, 1988: 9).

Çalgı biliminde bir kasa üzerinde uzundan kısaya doğru sıralanmış, gerilmiş tellerin açık olarak titreştirilmesiyle ses veren bütün çalgıların ortak adı olan kithara kabul edilmektedir. Babililer ve Asurlular’da kanunun atası sayılabilecek kithara türünden çalgılar tespit edilmiş, bu çalgılar sonraları komşu kültürlerce benimsenmiştir. Kanuna geometrik yamuk şeklini Araplar’ın verdiği sanılmaktadır (Karakaya, 2001: 327).

Evliya Çelebi’nin seyahatnamesinde ve bazı XVII. yüzyıl kaynaklarının belirttiğine göre bu yüzyılda Osmanlı coğrafyasında kanunun kullanıldığı ancak

daha sonraki dönemlerde terk edildiği görülmektedir. Arap ülkeleri ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaygınlaşan kanun çalgısının Türk müziğine asıl girişinin XIX. yüzyıl ortalarında Arap asıllı Kanuni Ömer Efendi ile olduğu bilinmektedir (Özalp, 1986: 57). Avrupalı gözlemciler üzerine yaptığı araştırmalar neticesinde Aksoy'un aktardığına göre, XVI. ve XVII. yüzyıllarda sokaklarda, gündelik eğlencelerde, çalgılı kahvelerde kullanılan çalgılar arasında kanun da sayılmaktadır (Aksoy, 1994: 52). Evliya Çelebi o dönem için İstanbul'da 55 profesyonel kanuni olduğunu yazmış, yüzyılın başlarında tanınmış virtüözleri sayarken Revanlı Mirza Haydar Bey ve Cağaloğlu Mustafa Bey isimlerini paylaşmıştır. Ancak XVIII. yüzyılda İstanbul'da kanun çalınmadığı veya daha az çalındığını söylemek mümkündür (Öztuna, 2006: 431).

2. Kanun Sazında İcracılık

Kanun iki elin işaret parmağına takılan yüzük ve yüzüklerin altına sıkıştırılan kaplumbağadan yapılmış bağa mızrapların takılması suretiyle çalınmaktadır. Düzgün bir oturuş ve tutuş her çalgıda olduğu gibi kanun icrasında da önemlidir. Yine her çalgı için önemli olan diğer bir konu da akorttur. Tel sayısının fazla olması ve sabit seslere sahip bir çalgı olmasından dolayı kanunda akort yapmak öğrencilik aşamasında mutlaka bir hoca nezaretinde olmalıdır. Kanun sanatçısı merhum Halil Karaduman, sağlıklı bir akort için çalgının kusursuz olması, yani tellerin kaliteli, burguların düzgün, mandalların çok iyi tesviye edilmiş olması, bağa mızrapların ne yumuşak ne çok sert olmaması gibi özellikleri başlıca koşullar olarak sıralarken, çalgının bu özellikleri taşımaması durumunda elektronik akort cihazlarından da yararlanılamayacağını vurgulamaktadır (2007: 11). Sesi oturmuş iyi bir kanun kolay kolay akort kaybetmeyeceğinden akort hassasiyeti konusunda da diğer çalgılara ses verme gibi bir görevi de üstlenmektedir. Topluluklarda bütün sazlara sesini duyurabilmesi ve perde hassasiyeti konusunda yönlendirici olması nedeniyle genellikle saz heyetinin ortasında yer alır.

Kanun gerek çalınma şekli gerekse dışı karakterli ve yüksek ses kapasitesine sahip ses rengi ile büyük müzik topluluklarında bile sesi rahatlıkla duyulabilen bir çalgıdır. Bütün bu özelliklerden dolayı batı müziğinde piyanonun önemi ne ise Türk müziğinde de kanunun aynı durumda olduğu düşünüülerek kanun için

“Türk müziğinin piyanosu” denmektedir. Piyanoda seslerin hazır bir şekilde icracının önünde yatay bir düzlemdeki sıralı hali ve piyanonun içyapısının da kanuna olan benzerliği bu söylemi destekler niteliktedir. Kanun aynı zamanda telli çalgılar arasında icra esnasında iki elin de aynı işi yaptığı tek çalgıdır.

Kanun daha çok diz üzerinde çalınmakta ancak icracıların tercihinine bağlı olarak özel tasarlanmış sehpa üzerinde de çalınabilmektedir. Her ne kadar iki elin işaret parmakları aracılığıyla çalınıyormuş gibi görünse ve böyle tarif edilse de icradaki tavır farklılıklarına bağlı olarak çalınma esnasında bütün parmaklar kullanılabilir.

İracılar meşk yoluyla aldıkları eğitim ve takip ettikleri ekollerin etkisiyle kendilerine has çalış şeklini ortaya koyarlar. Müzikte tavır (biçim) olarak adlandırılan bu konu gerek saz gerekse ses icrasında önemli bir yere sahiptir. Kanun icrasında glissando, tremolo, trill, stakato, fiske ve çarpma tekniklerinin yanı sıra nota dışı eklemeler ve süslemelerin uygulanışında kanunilerin benimsediği tavra göre farklılıklar görmek mümkündür. Diğer Türk müziği sazları arasında çalınma şeklindeki zenginlikten dolayı kanunun en fazla tavrın geliştirildiği çalgı olduğu söylenebilir.

Geçmişten günümüze (kronolojik olarak) en bilinen kanun icracılarını şöyle sıralayabiliriz;

Kanuni Ömer Efendi (?-1870), Edhem Efendi (?-1920), Kanuni Sarı Talat Bey, Kanuni Hacı Arif Bey (1862-1911), Kanuni Ama Nazım Bey (1884-1920), Hasan Gür (?-1950), İsmail Baha Sürelsan (1912-1998), Muazzez Hanım, Vecihe Daryal (1914-1970), Kanuni Ama Ali Bey (?-1948), Kanuni Vitali Efendi (?-1935), Hayri Yenigün, Hasan Ferid Alnar (1906-1978), İsmail Safa Olcay (1905-1969), Kanuni Saim Bey, Artaki Candan (1885-1948), Fikret Kutluğ (1917-2004), Kanuni Ağyazar, Ahmet Yatman (1897-1973), Halil Karaduman (1959-2012).

Günümüzdeki bazı kanun sanatçıları ise şöyle sıralayabiliriz;

İsmail Tezelli, Ferid Tan, Hüsnü Anıl, Sadettin Öktenay, Nevzat Tümer, Osman Adaş, Gültekin Yertut, Mehmet Öner, Zekai Süer, Erol Deran, Necdet Varol, Nuri Şenneyli, Necati Yıldızdoğan, Gültekin Aydoğdu, Tahir Aydoğdu,

Bertan Üsküdarlı, Coşkun Erdem, Bahaddin Duyarlar, Turhan Yalçın, Orhan Özgediz, Ahmet Cennetoğlu, B.Reha Sağbaşı, Ahmet Meter, Ruhi Ayangil, Göksel Baktagir, Taner Sayacıoğlu, Mehmet İhsan Özer (Aydoğdu, 2004: 38).

3. Kanun Sazında Yapımcılık

Çalgı yapımı; estetik, akustik, teknoloji ve sanat tarihi konuları ile yakından ilgilidir (Yaygınö,1988: 5). Çalgı yapımcılığı bir meslek olarak Batı'da 500 yıllık bir tarihçeye dayanırken ülkemizde yaklaşık olarak yüzyıllık geçmişi olduğu bilinmektedir (Yeğin, 2008). Çalgı yapımcılığı da Türk müziği geleneğindeki meşk sistemine benzer şekilde usta çırak sistemiyle aktarılmaktadır. Çalgı yapımcılarının genellikle tek bir çalgı üzerine eğilerek bu alanda uzmanlaştıkları görüldüğü gibi bazı yapımcıların ise uzmanlaştıkları asıl çalgının yanında yine o gruptan (mızraplı, yaylı, vurmali) diğer çalgıların da yapımı ile ilgilendikleri görülmektedir.

Müzik kültürünün içerisinde kanun çalgısına yer verilen her coğrafyada bu çalgının yapımı da gelişmiştir. Arap ülkelerinin birçoğunda kanun icrası ve yapımcılığının devam ettiği, bunun yanı sıra Azerbaycan ve Yunanistan gibi ülkelerde de bu alanda çalışmaların olduğu bilinmektedir. Bölgelere göre farklılık gösteren icra şekilleri ve icracıların talepleri, o bölgenin çalgı yapımcılığını da yakından etkilemiş ve farklılıklar ortaya koymuştur.

Kanun yapımcılığındaki tarihsel sürece bakıldığında, değişen kültür ve talepler kanun yapımını da etkilemiştir. Bu bağlamda en büyük değişim olarak, kanuna mandal sisteminin ilave edilmesi gösterilebilir. Daha önceleri mandalsız çalınan kanuna mandal eklenmesi 1880'e doğru Kanuni Hacı Arif Bey tarafından gerçekleştirilmiştir (Öztuna, 2006: 431). Türkiye'de günümüz kanun yapımcıları arasında bile kanunun tel, mandal ve deri sayılarında farklılıklar görmek mümkündür. Bu farklılıklarda icracı taleplerinin yapımcıları yönlendirmede en büyük etken olduğunu söyleyebiliriz. Kanun çalgısı kullanılan malzeme ve işçilik açısından diğer Türk müziği çalgıları ile karşılaştırıldığında daha çeşitli malzemelerin kullanıldığı ve buna bağlı olarak yoğun bir işçilik gerektirdiği görülmektedir. Bu etkenler doğal olarak kanunun maliyetini de artırmış ve yapımcıların bazılarını yeni başlayanlara ve profesyonellere yönelik şekilde farklı fiyatlarda kanun üretmeye zorlamıştır.

Ülkemizde kanun üretimi ve eğitimi çeşitli yapımcılar ve eğitim kurumları tarafından sürdürülmektedir. Türkiye’de çalgı yapımı eğitimi verilen kurumları ise şöyle sıralayabiliriz:

İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Çalgı Yapım Bölümü
Ege Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Çalgı Yapım Bölümü
Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Çalgı Yapım Bölümü
Bülent Ecevit Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Çalgı Yapım Bölümü

Aydoğdu Kanun Metodu kitabında bilinen en eski yapımcıları şöyle sıralamıştır; Mahmud Usta (1830-?), Emin Usta (1840-?), Uzunyan Artin (1845-?), Hasköylü (1875-?), Onnik Garifyan (1900-?) (2004,37). Bu bilgiden anlaşıldığı gibi, Türk müziği tarihinde besteci ve icracı olarak önemli bir yere sahip olan gayrimüslim mûsikîşinasların çalgı yapımı alanına da katkı sağlamışlardır. Son dönemdeki tespit edebildiğimiz kanun yapımcılarını ise şöyle sıralayabiliriz; Kenan Özten, Ejder Güleç, Levent Güleç, Erkin Gürdoğan, Ataç Sevil, Kaan Sevil, Saadettin Sandı, İbrahim Bakım, Mustafa Sağlam, Ömer Akpınar, Ömer Faruk Kurşunel, Salih Kuru, Salim Özer, Ümit Bolu, Fikret Şaştım.

4. Yöntem

Bu bölümde; araştırmanın konusunu ortaya çıkaran problem durumu, problemi detaylandırmak amacıyla oluşturulan alt problemler, araştırma modeli, evren ve örneklem bulunmaktadır.

a. Ana Problem Cümlesi

Türkiye’de kanun yapımcılığının genel durumu nedir?

b. Alt Problemler

1. Türkiye’deki kanun yapımcılarının çalgı yapımı konusundaki deneyimleri, kullandıkları malzeme ve yöntemler nelerdir?
2. İyi bir kanunda olması gereken özellikler nelerdir?
3. Kanunun gelişim düzeyi nedir?
4. Kanun yapımcıları ne sıklıkla ve kimler için kanun yapmaktadırlar?

5. İcracıların talepleri kanun yapımcılarını ne ölçüde etkilemektedir?
6. Yeni yapımcılar yetişiyor mu?
7. Çalgı yapımcılığının akademik ortamdaki durumu nedir?
8. Türkiye ve dünyada kanun yapımcılığının genel durumu nedir?

c. Araştırma Modeli

Günümüz Türkiye'sinde kanun sazı yapımcılığının mevcut durumunun farklı özellikler açısından analiz edilmesini amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden tekli durum araştırmasına göre desenlenmiştir. Çalışmada veriler, teorik çerçevenin oluşturulması bağlamında kitap, tez, dergi, makale, bildiri ve benzeri kaynaklar dokümantasyon tekniği ve sahadaki mevcut durumun ortaya çıkarılması bağlamında da kanun sazı yapımcıları ile yürütülen görüşmelerle elde edilmiştir. Bu araştırma için gerçekleştirilen görüşmeler yüz yüze görüşme suretiyle ve mail aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır.

d. Evren ve Örneklem

Türkiye'deki tüm kanun yapımcıları bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise ulaşılabilen 5 (beş) kanun yapımcısından oluşmaktadır.

5. Bulgular

Bu bölümde görüşme tekniği doğrultusunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Bulgular alt problemlerin sıralamasına uygun bir biçimde verilmiştir.

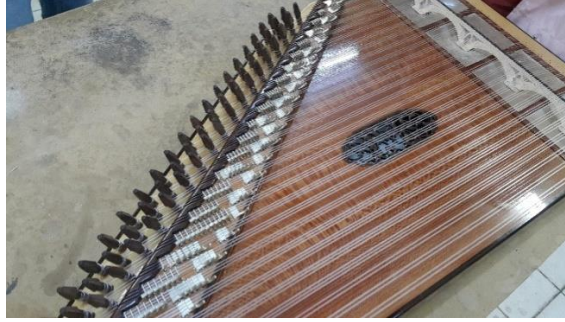
a. Türkiye'deki Kanun Yapımcılarının Çalgı Yapımı Konusundaki Deneyimleri, Kullandıkları Malzeme ve Yöntemler

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, yapımcılara yöneltilmiş olan “Çalgı yapımı konusundaki deneyimleriniz, kullandığınız malzeme ve yöntemler hakkında bilgi verir misiniz?” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Ümit Bolu asıl mesleği öğretmen olan aynı zamanda kanun yapan bir

*The Story of an Instrument: The Past and Present of Qanun Producing
From The Viewpoint of Instrument Manufacturers*

babanın oğlu olan Ümit Bolu'nun çocukluğu atölyede geçmiş ve 1976'dan itibaren kendisi de kanun yapmaya başlamıştır. 1982'de akustik üzerine çalışmalara, 2000 yılında ise tek kafesli kanun yapmaya başlamıştır. Sazın üzerindeki balkonların ne işe yaradığı, sazın üzerindeki deliklerin yerlerinin neye göre belirlendiği gibi soruların cevabını bulmaya yönelik yaptığı çalışmalar neticesinde 2000 yılında kanundaki kafes denilen ses deliklerinin fazla olduğuna, akustik elemanları bozduğuna, hatta göğüsteki filatonun sesleri değiştirdiğine kanaat getirerek tek kafesli bir kanun tasarlayan Bolu, kendi tasarımı olan bu kanunun sesinden icracı ve yapımcı herkesin memnun olduğuna dikkat çekmektedir. Mandal çakmaya ise 1976 da başlamıştır.

Resim 1. Ümit Bolu yapımı tek kafesli kanun

Ümit Bolu'ya göre çalgı yapımında kullanılabilir malzemelerin minimum 5 yıl kuruması gerekmektedir. Kuruması için bekletilen ağacın kesildiği andan itibaren belli bir prosedürde kurutulması gerektiğine dikkat çeken Bolu, kesildiğinde dağda karlar arasında yatan kerestelerin maruz kaldığı mantar ve bakterilerden dolayı deforme olduğunu, çalgı yapımı için atölyeye geldiğinde ise niteliğini kaybettiğini belirtmektedir. Ümit Bolu bu konuyu şöyle ifade etmektedir:

“Müzik aletlerinde kullanılabilir çok güzel ağaçlardan doğrama yapıldığına çok kez şahit oldum. Malzeme konusu böyle içler acısı bir durum. Hadi biz biraz sağdan soldan ediniyoruz ağaçları hatta gerekirse dağdan kendimiz kesiyoruz. Onun için izin almalar şunlar bunlar zaten büyük eziyetler. Sonra kurutuyoruz ediyoruz ama bu mekan sorununu da getiriyor. Yani bizim işimiz kabaca 25-30 metrekarelik bir alanda çözülebilecekken daha büyük bir atölye, bir depo, bir kaba kesim atölyesi falan gibi

desteklerin olması gerekiyor. Bunları tek başınıza yapmaya kalktığınızda da maliyetinizi artırıyor. Benim yine 2000'li yıllarda 5 ton çınar ağacım yerim olmadığı için koyduğum depoda kurtlandı mesela. Bir kamyon ağaç kurtlandı ve yok oldular. Böyle sorunlarda var. Hoş, son zamanlarda birkaç kişi müzik aletleri için hazır malzeme sunmaya başladı. O bir avantaj bizim için. Seçilmiş malzemelerden alıyoruz. Maliyeti yükseliyor ama işin temeli daha doğru oluyor.”

Ümit Bolu kanun yapımında geliştirdiği yöntemin kendisine ait olduğunu ifade etmektedir. Aldığı mimari eğitimin verdiği bir takım konstrüktif bilgilerle bir sistem geliştirmiştir. Kendi değimiyle daha sağlıklı bir kanunun nasıl yapılacağı sorusuna yanıt ararken almış olduğu uzay geometri eğitiminden yararlanmıştı. Kendi geliştirdiği yöntemlerin genellikle başkaları tarafından tercih edilmediğini vurgulayan Bolu, bu konuyu şu örnekle açıklamıştır:

“Mesela sazın parçalarını yapıştırıp bütünlemeden önce neredeyse son haline yakın duruma kadar dışarıda işliyor sonra birleştiriyorum. Bunun için özel bir aparat yaptım. Bu aparatın üzerinde tutkalsız montaj yapıyorum. O montajdaki son durum başarılıysa artık ağaçları yapıştırıyorum. Bu yöntemi kullanan kimse yok.”

Kanun mandallarını İzmir'den temin eden Bolu, alpaka mandalların en doğru tercih olduğunu ifade etmektedir. Ümit Bolu'nun mandal çakmak için ayırdığı süre ortalama bir haftadır. 2 buçuk 3 saatte yerine çakılabilen ticari nedenlerle enjeksiyon döküm mandalların, raylı mandal sistemlerinin de olduğuna dikkat çeken Bolu, en verimli mandal tipinin alpaka mandalı olduğuna işaret etmekte ve bu konuyla ilgili şunları ifade etmektedir;

“Bir hafta gibi bir sürede yerine koymak, sesleri denetleyerek çakmak ki artık kalıpla çakıyorlar (bu kadar uzunlukta, şu kadar yükseklikte bir dizi bu işi görür diyerek yapıyorlar). Sonuçta birbirine çakışmayan sesler oluşuyor. Ama o kadar hatayı icracılar hoş görüyorlar demek ki. Ben bazen ölçüyorum 14 cent hatalı sesler buluyorum. 14 cent benim sazımda neredeyse 1 mandal. 16,66 cent'e geliyor benim 1 mandal büyüklüğüm.”

Ümit Bolu deri kısmında sentetik ve hayvansal her iki malzemeyi de kullanmaktadır. Hayvansal derinin sıcaktan ve rutubetten etkilendiği için akort sorunu oluşturduğunu ifade eden Bolu, sentetik derinin daha kullanışlı

olduğunu ifade etmektedir. Tel basıncı ve derinin ilişkisinin önemine vurgu yapan Bolu bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Hayvansal derinin kalınlığının 0,25 0,30mm civarında olması gerekiyor, üzerindeki yükü taşıyabilmesi için. Hele yeni pvf karbon teller çıktığından beri tansiyon daha da arttı. Altı yüz küsür kilolara çıktı. O kadar yüksek yükü taşıyabilmek için daha da kalın olması gerekiyor. Ama sentetik deride 0,18 0,20 kalınlık yeterli gücü sağlıyor. Böyle olunca derinin ince olması da seste daha az kütleyi rezonansa getirmek zorunda kalma durumundan dolayı ses çevirecek enerjiyi daha fazla sunuyor. O yüzden sentetik deriden yanayım ama bu konuda da pek bir araştırma yapmadım açıkçası.”

Tellerin takıldığı dip takozu ya da tel ağacı denen yerde sert, yüke dayanımı yüksek bir ağaç kullanılması gerektiğine vurgu yapan Bolu, burada kayın ağacı kullanmaktadır. Burguların takıldığı burguluk denilen bölümde burgunun rahatlıkla hareket edebilmesi için ıhlamur tercih etmektedir. Kanunun iç yapısında hem çekmeye hem basınca dayanıklı olması için kayın kullanmaktadır. Uzun kenar kısa kenar gibi boyuna taşıyıcı yerlerde sert ladin ya da hondurassvatenya (gitar sapında da kullanılan) tercih etmektedir. Armoni tablasında çınar, ladin, maun gibi çeşitli ağaçlar kullanmaktadır. Buradaki tercihlerin kişilere göre değişebildiğini vurgulayan Bolu, rezonans verebilecek, ses dağılımı açısından uygun olan karaağaç, sedir, akçaağaç gibi ağaçların da kullanılabileceğini belirtmektedir. Her iki yönden gelişebilecek çekmeye karşı sırt kapağında kontrplak tercih etmektedir. Aksi halde çatlama yaşanacağını belirten Bolu, eski kanunların birçoğunda bu sıkıntının yaşandığına dikkat çekmektedir.

Mandal tablasında aşınma direnci yüksek bir ağaç olan hibrit çınar kullanmaktadır. Mandalların sürtünmesine karşı kayın ağacının yetersiz kaldığını belirtmektedir. Hibrit çınarın ses iletim özelliği olduğunu belirten Bolu, kendi sazlarında mandal tahtasının geleneksel yapıdaki gibi altının boş olmadığını, tamamen göğse yapıştırılmış olduğunu, böylece sesin mandaldan doğrudan armoni tablasına iletildiğini ifade etmektedir. Kenar çitası ve süslemelerde hint, pelesenk, abanoz ve gül ağacı ailesi, burgularda ise sert olması gerektiği düşüncesiyle abanoz veya pelesenk tercih etmektedir.

Ümit Bolu kanun telleri hakkında şunları söylemektedir:

“Eskiden benim çocukluğumda bağırsak tel kullanılıyordu. Sazlar da ona göre narindi. Sonra plastik teller çıktı. İlk çıkan plastik teller daymetron ismiyle çıkmıştı. Pür naylon diyor ona üretenler. Tabi tansiyonları yükselince ses de yükseldi ama yüksek tansiyon sazları katladı, parçaladı. Bir armoni tablosu tasarımı eski sazlarda uzun yan dışında görmedim ben. O yüzden sazlardan ses çıkmıyordu. Ses çıksın diye kalın teller takılıyordu. Teller kalın olunca sazlar taşıyamadı. Sonra bu tayneksi ürettiler. Bugün de hala kullanılıyor. Tayneks o pür naylonun içine birkaç katkıyla daha sertleştirip genel amaçlı bir tel üretti. Yine dupond firması ki zannediyorum patenti onlarda. Sonra en son Japon icadı bir tel geldi pvf diye. Saç örgüsü gibi çok ince yapılarla oluşan. Çok yüksek tansiyonda akorda gelebilen, böylece enerjisi daha yüksek bir tel. Ashında balık tutmak için yapmış adamlar bunu ama ortaya çıktı ki müzik aletlerinde de iyi sonuç veriyor. Ve bunu kullanıyoruz. Tayneks tellerle bir kanunun toplam tansiyonu (yatay bileşen olarak söylüyorum) 450 kg civarı falan. Kalınlık değişirse 500 kg’ı ancak bulursun. Ama pvf dediğimiz karbon tellerle bu 600 kg’ı geçiyor. Bu da saza çok ciddi bir yük bindirdi. Sazlar ağırlaştır, konstrüksiyon elemanlarını kalınlaştırdı, eklemeler yapmak zorunda kaldık. Bu karmaşa arasında sazların sesleri de dağıldı, kayboldu tabi. Şimdi onları toparlamaya çalışıyoruz. Sazın üzerinde iki farklı türde tel kullanmayı da ben icat ettim diyebilirim. Kenan ağabeyin getirdiği tellerde 0,48 çok ince diye çargah dahil pvf, ondan yukarısını tayneks kullandım. Zaten ilk pvf teli getiren Kenan Özten’dir. Onun getirdiği tellerde 0,48 çok ince ve mandal çabuk kopartıyor diye. Çünkü sazların mandalları ona göre çakılmamıştı. Hem tansiyon yüksek eşiğe basıyor, deriye basıyor, çok basınca mandal sertleşiyor, tel incecik. Mandal hemen kopartıyordu. Ben de öyle bir teknikle çözüm ürettim. Sonra tamamı pvf olup mandalları ona göre çakılmış sazlar yapmaya başladım. Ama kullanan kişinin kullandığı yere göre değişik tel, değişik mandal sertliği hatta değişik kanun olması gerekiyor. Yani bir minibüsle araziye çıkamazsınız. Veya bir arazi aracıyla uzun yola gidemezsiniz. Bunun gibi arabalarda bir sürü segment var. Ama bizim icracılarımız bir tane kanun olsun her yere onunla gideyim diyor. Stüdyo, konser, akustik bir konser veya bir derneğe çalışmaya.. O yüzden farklı sazlar yapılması gerektiğini düşünüyorum.”

2014 yılında kaybettiğimiz en tanınmış kanun yapımcılarından Ejder Güleç’in oğlu olan Levent Güleç, babası ve ağabeyinden kanun yapmayı öğrenmiştir. Babasının kanun imalatında, eski ustaların kullandığı ağaçları kullandığını, birçok ağaçtan ses tablosu denediğini ancak en iyi tınıyı çınar

ağacından elde ettiğini belirtmektedir. Deneyimlerimi yıllarca farklı ağaçlar kullanarak daha kaliteli ses elde etmekle artırdığına dikkat çeken Levent Güleç, bu deneyimlerinin sonucunda ise kaliteli ağaçları alıp en az beş yıl gölgede kuruttuktan sonra doğru kesim yaparak ve doğru malzemeyi doğru yerde kullanarak iyi bir kanunun ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır.

1975 yılında mobilyacıda kalfa olarak çalışmaya başlayan Fikret Şaştım ise 17 yaşlarında sanat müziğine olan ilgisi üzerine kanun dersi almaya ve hocasının da yardımıyla kanun yapmaya başlamıştır.

Kanunda genel olarak abanoz, ladin, ıhlamur, çınar (kapak), gül ağaçlarını kullanmaktadır. Sazın üzerindeki basınca göre sert ya da yumuşak ağaç tercihinin değişebileceğine vurgu yapan Şaştım, örnek olarak ladin gibi çok yumuşak bir ağacın yalnızca kanunun yan bölgelerinde, sert ağaçların burgularda, burgu tahtasında ise ıhlamur gibi yumuşak ağaçların tercih edilmesi gerektiğini belirtmektedir. İki sert ağaçla sağlıklı bir akort yapmak mümkün değildir. Burgularda ise fiber karbon ya da eğilip bükülemeyecek kadar sert bir plastik malzeme kullandığını, bunların dışında abanoz, şimşir, gül gibi ağaçların da tercih edilebileceğini belirtmektedir. Mandal tablasının da sert ağaçtan olması gerektiğini söyleyen Şaştım, bu bölgede kullandığı maun ve kayının üzerini ceviz ya da abanozla kapladığını vurgulamaktadır. Yan filatolar da doğal abanoz kullanılabileceğini fakat kendisinin daha ekonomik olmasından dolayı yapay abanoz tercih ettiğini belirtmektedir.

Kanun yapımında her ustanın kendine özel yöntemi olduğunu belirten Şaştım, genellikle ustadan öğrenildiği şeklin birebir uygulandığını ancak kendisinin ana kaidelere bağlı kalmak şartıyla yeni denemeler yaptığını belirtmekte, ayrıca kanunda süsleme olarak kullanılan sedef kaplamanın kendisi tarafından geliştirildiğine işaret etmektedir. Şaştım'a göre sazın ağırlığı da önemlidir ve seçilen malzemeler sazi ağırlaştırmamalıdır. Mandal tahtasında gerçek abanoz kullanılan kanunların ağırlıklarının arttığını belirtmektedir.

Fikret Şaştım mandallarda teli aşındırmayacak yumuşak malzeme kullanılması gerektiğini ve kendisinin alpaka mandal kullandığını belirtmiştir. Kanun yapımına başladığı ilk yıllarda eski bozuk paraları eriterek de mandal

yapımında değişik yöntemlere başvurmuştur.

Resim 2. Kanunda mandal sistemi (Fikret Şaştım yapımı)

Mandalların montajıyla ilgili ise şunları paylaşmıştır:

“Bazı ustalar dip mandalları çakıldıktan sonra yerine bir tane alıştırıp bir tane takıyor. Bu çok uzun zaman alır. Bir ayda mandal çakıyorum dersiniz bunu çoğu kişiye kabul ettiremezsiniz. İnsanlar, özellikle ticari amaçlı bu işi yapan ustalar bunu bir iki güne indirmenin çabasında. Benimde kendime göre şöyle bir yöntemim var. Rahat çalışabileceğim eğimli bir tezgahım var. Mandalların düz bir doğrultusunu buluyorum. Dip mandalların tele 90 derecelik açıda durması gerekiyor. Bu ilk yapılması gereken işlerden biridir. Notaların akortlu şekildeyken önce natürel yerlerini sonra diyezli yerlerini buluyorum. Oraları işaretliyorum. Örneğin 6’lı mandal esasına göre çakıyorum ben. Esas bölgedeki fa ve do 12 mandaldan oluşuyor. Bu doğrultuda üst çizgilerini çakıp bu çivilerin hepsini dolduruyorum. Geriye mandal mesafelerinin eşit olması kalıyor. Mandalların çalarken düşmemesi için doğru eğitim, birini kaldırdığımızda diğerlerini de kaldırabilmesi yatırabilmesi için aralarındaki uyum önemlidir. Ben tek tek yerlerini bularak çakıyorum ama kalıpla yapanların olduğunu da biliyorum. Mandal çakmak dikkat gerektiren bir iştir. Günde 8 saat hiç durmadan mandal çakamazsınız. Çakarsanız da büyük ihtimalle gözlerin yorgunluğu, dikkat eksikliği gibi nedenlere bağlı olarak hata yaparsınız. Benim mandallar için ayırdığım zaman ortalama 7 gün diyebilirim.”

Kanun yapımcılığına babası Ataç Sevil ile başladığını belirten Kaan Sevil, yaklaşık 30 yıldır kanun yaptığını, kullanılan malzemeleri ise icracıların istekleri

doğrultusunda belirlediğini söylemektedir.

Çalgı yapımında ithal ağaçlar kullandığını belirten Ömer Faruk Kurşunel, venge, ovenkol, afrodas, morgül gibi sert ve hava şartlarına dayanıklı ağaçları mandal tahtası ve yan işlemlerde kullandığını, göğüste ise çınar ağacını tercih ettiğini ancak farklı ağaçların da kullanılabildiğini söylemektedir. Kanun iskeletinde köknar ve ladin kullandığını, kaplama ve yapay ürün tercih etmediğini belirtirken, üretim aşamasında kullandığı malzemeleri ise testere, planya, dikfreze, yatarşerit, elfrezesi, cnc router ve lazer makineleri şeklinde sıralamaktadır.

Doğru şartlarda kurutulmuş ağacın önemine vurgu yapan Kurşunel, ölçü, tel boyu, tel ve deri kalınlıkları gibi unsurların iyi bir kanun için önemine işaret etmektedir. Kendi imalatı olan mandalları kullandığını, mandalarda paslanmaya ve telle sürtünmeye karşı dayanıklılığın önemli olduğunu belirtmektedir. Kanunun telleri ile olarak ise ilgili şunları ifade etmektedir:

“Kanun sazı bir ritim sazı gibidir tel baskısı deri orantısı ve tel boyu tutmazsa iyi bir ses elde edemezsiniz. Örneğin neva tel boyu 40cm tel kalınlığı 0.70 olursa tuşe yumuşak ve ses çok güzel olur, aynı nevanın tel boyu 42cm olur tel kalınlığı yine 0.70 olursa tuşe sertleşir ve ses tizleşir.”

b. İyi Bir Kanunda Olması Gereken Özellikler

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, yapımcılara yöneltilmiş olan “Sizce iyi bir kanunda olması gereken özellikler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Ümit Bolu estetik ve ses unsurlarının her müzik aletinde en öncelikli aranacak özellikler olduğunu düşünmektedir. Uzun ömürlü olması ve dayanıklılık gibi özelliklerin de önemine vurgu yapan Bolu, özellikle ahşap malzemedен yapılan çalgılarda ahşabın zaman içerisinde göstereceği değişikliklerin de yapımcılar tarafından hesaplanması gerektiğini belirtmektedir. Ümit Bolu iyi bir kanunda olması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır:

1- Doğru bir mandal sistemi

- 2- Akort sorununa karşı burguların sağlamlığı
- 3- Doğru malzemelerin kullanılması, doğru kesim ve konstrüksiyonla yapılmış olması.
- 4- İcracıların beklentisini karşılayacak ses kalitesi
- 5- Uzun ömürlülük.

Levent Güleç ise iyi bir kanunda olması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır:

- 1- Ses tınısı
- 2- Kaliteli mandal sistemi
- 3- Dayanıklılık
- 4- Görsel estetik

Fikret Şaştım'a göre uzun süre dinlendirilmiş, kuru ağaçtan yapılmış, statığı iyi hesaplanmış, birleşim yerleri düzgün şekilde yapılmış, iyi bir mandal dizilimine sahip, birbirini saran burgu tahtası ve burgulara sahip olmasının yanı sıra estetik ve görüntü de önemlidir. Mandalların iyi tesviye edilmiş olması, eşiğin sağlam ve kuru bir ağaçtan yapılmış olması, derinin çok kalın olmayan uygun bir türden seçilmesi, iç taraftaki balkonların dizilimi ve kullanılacak yere göre doğru ağaç seçimi gibi konuların iyi bir kanun için önemine vurgu yapmaktadır.

Kaan Sevil ise titizlikle uygun malzeme seçiminin önemine vurgu yapmakta ve uzun yıllar kurutulması gerektiğini ayrıca uygun tutkal ve uygun ölçülerin de iyi bir kanun için önemli olduğunu belirtmektedir.

Ömer Faruk Kurşunel iyi bir kanunda olması gereken özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- 1- Kullanılacak ağaçların masif ve kuruluşu
- 2- Mandal tahtasının masif ve sert ağaçtan seçilmesi ve üzerinde kaplama olmaması.
- 3- Mandal çakılırken bizgi (yastık) ile eşiğin orantısının düzgünlüğü
- 4- Kanunun uzun boyunun bükmeye karşı bir yay gibi açılı olması
- 5- Mandallarda koma aralıklarının oktav sesleri tutması, ne sert ne de

çok yumuşak olması.

c. Kanunun Gelişim Düzeyi

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, yapımcılara yöneltilmiş olan “*Kanunun gelişimini tamamladığını düşünüyor musunuz?*” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Türk müziği sazlarının ney dışında hiçbirinin gelişimini tamamladığını düşünen Ümit Bolu, ney için tarihsel süreç içerisinde yalnızca başpare konusunda gelişme kaydettiğini, böylelikle günümüzde neyin artık gelişmiş bir çalgı olduğunu belirtmektedir. Kanun dahil olmak üzere diğer Türk müziği çalgılarının tamamının hâlâ üzerinde çalışılması gereken birçok problem olduğunu söyleyen Ümit Bolu bu konuyu şöyle ifade etmektedir:

“Konstrüksiyonunu çözemedik, seslerin ne olması gerektiğini çözemedik. Bana bugün Türkiye’de hatta dünyada her hangi birisi kanunun olması gereken armonik grafiğini veremez. Biz bugün Türkiye’de sesleri bile tanımlayamıyoruz. Batılılar bir hat çizmişler üstüne yüksek, altına yumuşak, soluna mat, sağına sert demiş mesela. Sesi o grafik üzerinde değerlendiriyorlar. Türkiye’de böyle bir şey bile yapmıyoruz. Yani sesi değerlendirebilmek için, bir deney yapabilmek için (deney bir prosedür içindir) eğer o prosedür içinde bir aşamayı atlarsanız sonuç elde edemezsiniz ya da elde ettiğiniz sonuç bilimsel olmaz. Türkiye’de müzik aletlerinin testinde böyle bir prosedür bile yok. O yüzden kanunda özellikle yapılması gereken birkaç şey daha var. İlk önce hangi armonikler baskın olacak, ses grafiği nedir, Türk müziği sazları topluluğunun içinde kanunun yeri nedir, bunlar belirlenecek. Buna göre o sesi verecek kanunu yapmak için konstrüksiyon ne olmalı, teller ne olmalı, tellerin tansiyonu ne olmalı, bunları belirleyeceğiz. Aslında Türk müziğinin baskıları, ses sistemi falan benim hiç umurumda değil. Ses sistemi ne olursa olsun o mandal çakılır. Fakat sesi ne olmalı sazımın, bunu bana söyleyecek kimse yok. Bunu icracılar söylemezse, üniversiteler söylemezse, akademiler söylemezse kim söyleyecek? Ben bir şey buldum yapıyorum ama doğru olduğunu da iddia edemem.”

Kanunda mandal sisteminin başlı başına bir sorun olduğunu ifade eden Bolu, bazı batı eserlerinin icrasında da kanunun kullanıldığını ancak akor eşliklerinde sıkıntılar yaşandığını belirtmektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla kendi tasarladığı kromatik kanun hakkında şunları ifade etmiştir:

“Kanunda bazı şeyleri yeterli hızda çalamıyorsunuz, farklı akorlar basmanız gerektiğinde. Mesela bir caz tarzı olan “takefive” çalmaya kalkın o akorları basamazsınız kanunda. Bunları çalabilmek için 1992’de kromatik kanunu tasarlamıştım. Tamer Pınarbaşı çalar diye düşünerek, hatta Nail Yavuzoğlu da vardı bu sohbetlerde. Ama bu konudaki desteği icracılardan ziyade akademisyenlerden, üniversitelerden beklerdim. Oralarda “kromatik kanun nasıl çalınır? Sonuçları nelerdir? Türk müziğine katkısı olur mu?” gibi çalışmalar yapılabilirdi. Mesela normal kanunda Türk müziğinin 10 akordundan mandalı abartarak belki 6 7 8 tanesini çalabilir. Ama onunu birden çalamaz. Kromatik kanun hepsini çalabilir. Yani şu ses üzerinden şu makamı kuramam, bu diziyi kuramam gibi bir sorunu olmaz. Belki de daha iyi olacak. Ama bunlara tek başına benim karar vermem yanlış olur.”

16.-17. Yüzyıllarda kanunda mandal sisteminin olmadığına ve makamlar arası geçkilerin yapılamadığına, bu yetersizlikten dolayı kanunun tercih edilmediğine dikkat çeken Bolu, aynı dönemde kanunların tek kafesli olduğunu ve haremde kadınların kanunla ilgilenmeye başlamasıyla kanun üzerine süsleme, sedef gibi eklemelerin olduğunu belirtmiştir. Bolu’ya göre kanun, geçen zaman içerisinde büyük değişimler yaşamış ve bu değişim bundan sonra da müziğin alacağıın şekil ve müzik zevklerimize bağlı olarak devam edecektir

Kanun sazının şekil ve mandal sistemi itibariyle gelişimini tamamladığını düşünen Levent Güleç, bundan sonraki değişimin ses rengini etkilemeyecek şekilde görünüm ve estetik yönünde olabileceğini belirtmektedir.

Gelişime açık olmak gerektiğini vurgulayan Fikret Şaştım, yakın dönemde geliştirilen elektronik kanunun bu çalgının yaşadığı en büyük değişim olduğunu belirtmektedir. Doğal olmayan malzemelerin, sentetik boyaların kullanıldığı bir çalgıdan çıkan sesin de doğal olmayacağını ve müziğimizi doğru ifade edemeyeceğini belirtmektedir.

Kanunun zaman içerisinde birçok değişim yaşadığını ifade eden Kaan Sevil, son yıllarda yapılan kanunlar ile gelişim sürecindeki yolun sonuna gelindiğini ve bundan sonrası için büyük değişimler beklemediğini belirtmektedir.

Kanun yapımında artık teknolojiden yararlandığını ve geçmişte yaşanan sorunların böylelikle çözüldüğünü belirten Ömer Faruk Kurşunel, kanunun artık

gelişimini tamamladığını ifade etmektedir. Bilgisayar destekli 3 boyutlu tasarımlarla ideal ölçülerin tespit edildiğini ve kullanılan krom mandallarla da geçmişte yaşanan mandal ve tele bağlı sıkıntılarının giderildiğini belirtmektedir.

d. Kanun Yapım Sıklığı ve Talepçi Profili

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, yapımıcılara yöneltilmiş olan “*Ne sıklıkla ve kimler için kanun yapıyorsunuz?*” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Yurtdışından amatör/profesyonel çeşitli icracılar için yaptığı kanunların yanı sıra Arjantin, Avustralya, Japonya, Finlandiya, Arap ülkeleri gibi yurtdışından da çeşitli kanun isteklerini karşılamaya çalıştığını belirten Ümit Bolu, ortalama olarak ayda bir kanun yaptığını söylemektedir. Yaptığı kanunların bir süre sonra bakım için geldiğinde icracılar tarafından kötü kullanılmış olmasından duyduğu üzüntüyü ifade eden Ümit Bolu, yapımıcıların özenle ortaya koyduğu bir sazın icracılar tarafından da itina ile kullanılması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu konuyla ilgili olarak en büyük özelliğinin amatör profesyonel ayırt etmeksizin her talep için aynı kalitede kanun yaptığını belirten Levent Güleç, yurtiçi ve yurtdışındaki çeşitli icracılar için sıklıkla kanun yaptığını ifade etmektedir.

Resim 3. Levent Güleç kanun atölyesi

Ortalama iki ayda bir yurtiçi ve yurtdışına kanun yaptığını belirten Fikret Şaştım, bu rakamın diğer yapımıcılarla kıyaslandığında oldukça düşük olduğuna

işaret etmekte ve bu konudaki belirleyici unsurun yapımcının tanınırlığı ve sosyal ilişkileri olduğuna dikkat çekmektedir.

Genellikle gelen talepler doğrultusunda kanun yaptığını ve kanun yapma sıklığının değişkenlik gösterdiğine vurgu yapan Kaan Sevil, profesyonel ve yeni başlayanlar için farklı çeşitlerde kanun tasarladıklarını belirtmektedir.

Ömer Faruk Kurşunel ise icracıların talepleri doğrultusunda ve amatör/profesyonel ayrımı yapmadan sıklıkla kanun yaptığını belirtmektedir.

e. İcracı Taleplerinin Kanun Yapımına Etkisi

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, yapımcılara yöneltilmiş olan “*İracıların talepleri yapımcılığınızı ne ölçüde etkiliyor?*” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Yapımcıların icracıların taleplerine uymakla yükümlü olduğuna vurgu yapan Ümit Bolu, mandal, tel sayısı gibi makul isteklerin karşılanabildiğini ancak boya, fazladan delik gibi taleplerin yapımcılar tarafından belirlenebileceğini belirtmektedir.

Levent Güleç icracıların talepleri doğrultusunda şekillenen unsurların çok fazla olduğunu belirtmekte, bunun en belirgin örneğinin ise kanunda kullanılan 5 koma mandal sisteminin 1980’li yıllarda batı sazlarıyla çalınabilmesi için 4,5 koma sistemine dönüştürülmesi olduğunu ve bu sistemin birçok yapımcı tarafından da kabul edilerek uygulandığını ifade etmektedir.

Profesyonel icracıların kulağının ve müzik bilgisinin birçok yapımcıdan daha iyi olabileceğine vurgu yapan Fikret Şaştım, icracıların taleplerinin dikkate alınması ve istifade edilmesi gerektiğini belirtirken, kullanılan malzeme, ölçülendirme gibi çalgı yapımcılığının belirli kurallarına müdahale edilemeyeceğini belirtmektedir. Sipariş şeklinde değil, tamamlanmış sazların icracılar tarafından tercih edilmesinin daha doğru olacağına işaret etmektedir.

İracıların talepleri doğrultusunda kanun yaptığını belirten Kaan Sevil, bu yöntemin yapımcıların tecrübelerini artırmada en önemli etken olduğunun

altını çizmektedir.

Ömer Faruk Kurşunel ise kanunun genel yapısını, sağlamlığını bozmadan icracı taleplerini karşılamaya çalıştıklarını, karşılanabilen bu taleplerin ise genelde görsellik (süsleme) kısmında olduğunu belirtmektedir.

f. Yeni Yapımcıların Yetiştirilmesi

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, yapımcılara yöneltilmiş olan “*Yeni yapımcılar yetişiyor mu? Bu konuda önerileriniz nelerdir?*” sorularına verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Kanun yapımı konusunda yetiştirdiği birkaç kişi olduğunu belirten Ümit Bolu, bunlardan bazılarının ud, tanbur, gitar gibi farklı çalgıların yapımına yöneldiklerini vurgulamış, hatta kendi sahalarında gayet başarılı bulunduğu Faruk Tünüz, Mustafa Gencer ve İsmail Dalgın gibi isimleri örnek olarak sıralamıştır.

Eskiye göre yeni yapımcıların daha çok yetiştiğini vurgulayan Levent Güleç, yeni yetişen yapımcılara icracıların isteklerini karşılamaya yönelik çalışmalarını gerektiği yönünde tavsiyede bulunmuştur.

Çalgı yapımcılığının babadan oğula geçen bir meslek olduğunu belirten Fikret Şaştım, günümüzde eğitim sisteminin çocuk yaşta çırak yetişmesine engel olduğuna işaret etmiştir.

Kaan Sevil bu konuyla ilgili olarak yeni yapımcıların yetiştiğini ancak çalgı yapımının tecrübe, bilgi ve emek isteyen zor bir alan olduğunu belirtmiştir.

Yeni yapımcıların yetişmesiyle ilgili olarak Ömer Faruk Kurşunel konservatuvarların çalgı yapım bölümlerinden yetişen öğrencilerin bu alana katkı sağladığını ancak usta çırak ilişkisi ile öğrenilmesi gereken bu meslekte yeterli seviyeye erişemediklerini, bu sebeplerden dolayı birçoğunun öğretmenliği tercih ettiğini belirtmektedir.

g. Çalgı Yapımcılığının Akademik Ortamdaki Durumu

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, yapımcılara yöneltilmiş olan “*Çalgı*

yapımcılığının akademik ortamdaki durumu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Ümit Bolu kemanda başarılı yapımcıların olduğunu ancak kanun ve ud yapımında yetersiz kaldığını belirtmektedir. Üniversitelerin çalgı yapım alanında piyasadaki yapımcılığın çok gerisinde olduğuna vurgu yapan Bolu, çalgılar üzerine yapılan başarılı akademik yayınların oluşunu ancak bu araştırma ve analizlerin çalgı yapım alanına taşınmadığını ileri sürmektedir. Düzenlenen kanun sempozyumlarına davet edildiğini hatta bunlardan birinde ödül de takdim edildiğini paylaşan Bolu, bu organizasyonların kanun yapımcılığına katkısı bağlamında beklentileri karşılamadığını belirtmiştir.

Ümit Bolu'nun aksine Levent Güleç çalgı yapım bölümlerinden mezun olan öğrencilerin doğru işlere imza attığını belirtmiş, bu eğitimin lise düzeyinde başlatılması yönünde bir öneride bulunmuştur.

Piyasada yetişmiş bir yapımcının kontrolü ya da müdahaleleri olmaksızın yapılmış bir sazın yeterli olmayacağına vurgu yapan Fikret Şaştım, çalgı yapım bölümlerinde fiziksel imkanların yetersiz olduğunu ve öğrencilerin birçok konuda kendilerinden destek aldığını belirtmektedir.

Kaan Sevil bu alanda daha bilgili ve tecrübeli akademisyenlerin yetişmesiyle akademideki çalgı yapım sahasının beklenen düzeye erişebileceği görüşündedir.

Konservatuarları bitiren birçok öğrencinin çalgı yapımda kullanılan testere, planya, freze gibi aletleri hiç kullanmadan mezun olduklarına vurgu yapan Ömer Faruk Kurşunel, üniversitelerin bu alanda istenilen seviyede olmadığını belirtmektedir.

h. Türkiye ve Dünyada Kanun Yapımcılığının Durumu

Bu alt başlığın içeriği genel olarak, seçilmiş yapımcılara yöneltilmiş olan “Türkiye ve dünyada kanun yapımcılığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Ümit Bolu dünyada en iyi kanunun Türkler tarafından yapıldığını belirtmekte ancak eksik kalınan yerlerin çokluğuna dikkat çekerek daha ileri seviyeye taşınması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Birçok ülkede kanun yapımı ile uğraşan meslektaşlarının olduğunu belirten Levent Güleç en güzel kanunların Türkiye’de yapıldığı görüşünün icracıların ortak fikri olduğunu belirtmektedir.

Fikret Şaştım Tunus, Fas, Suudi Arabistan, hatta bazı Avrupa ülkeleri gibi farklı coğrafyalarda da kanun yapıldığını, ancak bu sazların sıradan, basit ve estetikten uzak olduğunu belirtmektedir. Özellikle Arap kanunlarındaki mandal sayısının yetersizliğine, sertliğine, tellerdeki farklılığa dikkat çekerek, en iyi sazların Türkiye’de yapıldığını belirten Şaştım, farklı ülkelerdeki kanun icracıların görüşünün de bu yönde olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye ve dünyadaki kanun yapıcılığının genel durumunu değerlendirirken kanunların üretildiği ülkeye göre farklılıklar gösterdiğine dikkat çeken Kaan Sevil, bu farklılıkların ise o bölgenin yapımçı ve icracıların talepleri ile şekillendiğini belirtmektedir.

Ömer Faruk Kurşunel ise Fas, Tunus, İran, Irak, Azerbaycan, Yunanistan gibi ülkelerde kanun yapıldığını belirtmekte ancak en iyi kanunların ve kanun yapımçıların Türkiye’de olduğunu görüşündedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kanun yapıcılığı üzerine yaptığımız araştırma sonucunda, kanun yapımçıların kullandığı malzeme ve yöntemler konusunda farklılıklar gözlemlenmiştir. Yapımçıların genellikle kendilerine öğretilen yöntemi takip ettikleri, zaman içerisinde gelişen teknoloji ve taleplere bağlı olarak kullanılan malzeme ve yöntemlerde değişikliklere yöneldikleri görülmektedir.

İyi bir kanunda olması gereken özellikleri ses rengi (tını), doğru tercih edilmiş ve doğru işlem görmüş ağaç ve diğer malzemeler, mandal sistemi, estetik ve dayanıklılık şeklinde sıralamak mümkündür.

Kanun çalgısı tarihsel süreçte çeşitli değişimler yaşamıştır. Bunun en belirgin örneği ise önceleri mandalsız olarak çalınan kanuna 19. yüzyılda eklenen mandal sistemidir. Önceleri 3 derili tercih edilen kanunun son dönemde 4 derili olarak kullanılması, tellerdeki değişiklik, kanuna mikrofon sisteminin yerleştirilmesi ve son zamanlarda elektro kanun denemeleri gibi değişiklikler de kanun çalgısının gelişmeye devam ettiğini göstermektedir.

Sadece Türkiye'den değil farklı ülkelerden de kanun taleplerinin olduğu, bu talepler doğrultusunda yapımcıların kanun yapabilmek için ortalama 1 aylık süreye ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bazı yapımcıların farklı gelir düzeyine sahip kişiler için farklı kalite ve fiyatlarda kanunlar ürettiği görülürken, bazı yapımcıların ise tek bir kalite ve fiyatta kanun ürettikleri tespit edilmiştir.

Kanun icracılarının talebi yapımcılar tarafından belirli ölçülerde kabul edildiği ve bu talepler doğrultusunda kanun yaptıkları söylenebilir. Ancak makul sınırlarda olmayan taleplerin kanun yapımcıları tarafından karşılanmadığı tespit edilmiştir.

Yapımcıların yeni yapımcılar yetişmesi konusunu destekledikleri görülmektedir. Çalgı yapımı konusu müzik yeteneği ve el becerisinin yanı sıra bir öğreticinin yanında yetişmeyi gerektirmektedir. Bu alanda yeteneği ve ilgisi olduğu tespit edilen gençlerin erken yaşta yönlendirilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Kanun yapımcıları açısından çalgı yapımına verilen önemin akademik ortamda yetersiz olduğu görülmüştür. Gerek hocaların gerekse çalgı yapım bölümlerindeki şartların yetersizliği bu alanda eğitim gören ve mezun olmuş kişilerin yeterli seviyeye ulaşamadığı görüşünü öne çıkartmıştır. Çalgı yapımı bölümlerinin lisans eğitimi öncesinde, lise düzeyinde de öğrenci almaları, daha deneyimli hocaların yetiştirilmesi ve eğitim imkânlarının geliştirilmesi ile istenilen seviyeye erişilebileceği görülmüştür.

Çeşitli Arap ülkelerinde de kanun yapımcılığının devam ettiği ancak Türkiye'de kanun yapımcılığının diğer ülkelere kıyasla daha iyi seviyede olduğu görülmüştür.

Kaynaklar

- Aksoy, Bülent. *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 1994.
- Aydoğdu, Gültekin & Aydoğdu, Tahir. *Kanun Metodu*. Ankara: Yurtrenkleri Yayınevi, 2004.
- Karaduman, Halil. *Kanun Metodu*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.
- Karakaya, Fikret. "Kanun". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/327-328. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2006.
- Mutlu, Ümit. *Kanun Metodu*. İzmir: Ermat Matbaa, 1988.
- Özalp, Mehmet Nazmi. *Türk Musikisi Tarihi*. Ankara: TRT Yayınları, 1986.
- Öztuna, Yılmaz. *Türk Musikîsi*. Ankara: Orient Yayınları, 2006.
- Say, Ahmet. *Müzik Ansiklopedisi*. Ankara: Sanem Matbaası, 1985.
- Tetik Işık, S. "Türkiye'de organoloji çalışmaları". *Mukaddime* 6/1 (2015) 197-220.
- Tanrıkorur, Cinuçen. *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*. Ankara: Dergah Yayınları, 2003.
- Yaygıngöl, Hasan Sami. *Müziğin Gelişimi Ve Biçimleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1988.
- Yeğin, Veğis. "Çalgı Yapım Sanatımızın Sorunları Üzerine Bazı Görüşler". *Musiki Dergisi*, 2008. Erişim 15 Aralık 2019. <http://www.musikidergisi.net/?p=693>